

КНИЖНАЯ КУЛЬТУРА: СУЧАСНЫЯ ТЭНДЭНЦЫІ НАВУКОВЫХ ДАСЛЕДАВАННЯЎ

*Тамара Андрэеўна Самайлюк, галоўны бібліяграф
сектара рэдкіх кніг бібліятэкі Беларускага
дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў*

Даводзіцца канстатаваць той факт, што сёння кнігазнаўства перажывае нялёгкае часы. Падагульняючы развіццё кнігазнаўства як навукі за паўстагоддзе яго развіцця ў другой палове ХХ ст., М. П. Ельнікаў адзначае яго дасягненні. “Аднак, – піша даследчык, – тэарэтыка-метадалагічная яго думка пакуль яшчэ не зрабілася, з аднаго боку, тым рухавіком навукі, які не дазваляе ёй спыняцца ў нейкія перыяды ў сваім развіцці, а з іншага – тым рабочым інструментарыем, які вельмі неабходны ў даследаваннях кнігі і кніжнай справы. Таму перад кнігазнаўцамі ХХІ ст. узнікаюць далёка не простыя задачы” [1].

Свабода слова і пераходу ў 90-я гады ХХ стагоддзя да рынкавай эканомікі карэнным чынам змянілі сацыяльна-эканамічныя ўмовы функцыянавання савецкай кніжнай справы. Калі ў мінулым развіццё ўсіх галін кніжнай справы абумоўлівалася планаваннем і ідэалагічнымі ўстаноўкамі ЦК КПСС, то сёння свабодны кніжны рынак разбурыў упарадкаваную савецкую сістэму, у межах якой вельмі лагічна выбудовваліся кнігазнаўчыя канцэпцыі з выкарыстаннем марксісцка-ленінскай філасофіі і дыялектыка-матэрыялістычнага метаду [2].

Што тычыцца ўзаемазвязей з замежным кнігазнаўствам, то працэс ішоў паралельна, дасягненні заходняй тэорыі і гісторыі кнігі практычна ігнараваліся. “Навука аб кнізе (і яе гісторыі) на Захадзе да нядаўняга часу адрознівалася замкнёнасцю, – піша А. Гергава, – не было водгукаў на асноўныя ўсходнееўрапейскія кнігазнаўчыя працы, іх амаль не цытавалі. З іншага боку, кнігазнаўцы на Усходзе пад уплывам савецкай школы абмяжоўваліся разглядам сваіх рэгіянальных праблем, дзейнічалі ў рамках метадалагічнай замкнёнасці” [3]. Спробы пераадолець гэтыя тэндэнцыі прадпрымаліся кнігазнаўцамі краін сацыялістычнай садружнасці (Польшчы, Венгрыі, Чэхаславакіі, Балгарыі), чаму спрыяла іх геапалітычнае становішча [4].

Кнігазнаўства як навукa і гісторыка-кніжная дысцыпліна ў Беларусі савецкага часу развівалася ў рэчышчы расійскай кнігазнаўчай школы. Але ў апошнія гады актывізавалася работа ў галіне тэорыі і гісторыі кнігі, назіраецца рост публікацый, вырасла пляяда маладых навукоўцаў, якая запаўняе сваімі даследаваннямі тыя нішы, што ўтварыліся і не маглі распрацоўвацца ў савецкі час [5]. 7–8 лютага 2006 г. у Беларускам дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў прайшла міжнародная навукова-практычная канферэнцыя “Беларуская кніга ў кантэксце сусветнай кніжнай культуры”. Яна кансалідавала спецыялістаў розных галін навукі і практыкі ў абмеркаванні актуальных праблем даследавання тэорыі і метадалогіі беларускай і сусветнай кніжнай культуры, яе дыялектыкі, гісторыі, працэсаў сучаснай “вытворчасці” і “спажывання” нацыянальнай кнігі, а таксама спрыяла стварэнню навукова-інфармацыйнай прасторы і адукацыйнага асяроддзя для развіцця кніжнай культуры ў Беларусі як найважнейшага складніка культуры грамадства, садзейнічала ўсталяванню і развіццю прафесійных узаемаадносін беларускіх і замежных кнігазнаўцаў [6].

18 красавіка 2007 г. таксама ў Беларускам дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў праведзены сумесны беларуска-польскі міжнародны навукова-практычны семінар “Кнігазнаўчыя даследаванні Беларусі і Польшчы: вошыт, арганізацыя і перспектывы (да 490-годдзя беларускага кнігадрукавання)”, на якім абмяркоўваліся актуальныя праблемы і тэндэнцыі сучаснай навукі аб кнізе.

У выступленні на семінары польскага кнігазнаўцы Кшыштафа Міганя “Стан сучаснага кнігазнаўства як навукі” былі прааналізаваны такія тэарэтычныя аспекты кнігазнаўства, як назва дысцыпліны, яе аб’ект і прадмет, межы і структура, метады, сувязі з іншымі навукамі і месца кнігазнаўства сярод іншых навук, а таксама яе інстытуцыяналізацыя. Спынімся толькі на рэфлексіі К. Міганя з нагоды прадмета навукі, дзе ён аналізуе розныя канцэпцыі кнігазнаўства, якія гістарычна склаліся: функцыянальную, інфармацыйную, камунікатыўную і культуралагічную. «Паступова, – піша К. Мігань, – выраз “кніга і культура” становіцца цэнтральным паняццем у вывучэнні кнігі <...> і сёння <...> за ім хаваецца даволі цэласная тэарэтычная канцэпцыя». Паняцце “кніжная культура” ён лічыць прадметам і галоўнай навуковай катэгорыяй кнігазнаўства.

Кніжная культура, становячыся цэнтральным прадметам даследавання ў кнігазнаўстве, – адзначае К. Мігань, – дае шанец поўнага і паглыбленага апісання феномена кнігі як прадукту і інструмента культуры, ахопу ўсёй сусветнай кніжнай спадчыны ў яе разнастайных праявах і функцыях. Змешчаная сярод іншых з’яў культуры, яна даказвае сваё значэнне ў развіцці цывілізацыі, сёння на ўсёй прасторы яшчэ не заўважанага. Пошукам рэлігійных, палітычных, эканамічных і розных іншых фактараў фарміравання кніжнай культуры спадарожнічае раскрыццё значнасці кнігі для шматлікіх сфер індывідуальнага і грамадскага жыцця: для развіцця і кадыфікацыі моў, для уніфікацыі права і літургіі, для распаўсюджвання філасофскіх, палітычных, рэлігійных ідэй, для папулярызацыі навукі і асветы. Пры гэтым выяўляюцца спецыфіка розных формаў кніжнай культуры, іх традыцыя, бесперапыннасць або эпизадычнасць, іх прывабнасць для іншых культур, экспансія або заняпад.

Навуковец лічыць, што кніжная культура можа быць цэнтральным паняццем для рознай рэфлексіі:

- тэарэтычнай (тэорыі кнігі як прадмета, інструмента і яе функцыі ў культуры),
- гістарычнай (гісторыя кніжнай культуры розных эпох),
- прасторавай (кніжная культура гарадоў, рэгіёнаў, краёў, дзяржаў, нацый і г.д.),
- асабовай (кніжная культура чалавека ад дзяцінства да старасці),
- калектыўнай і сацыяльнай (кніжная культура сацыяльных класаў, прафесійных і рэлігійных груп і г.д.),
- прагнастычнай і іншых [7].

Сёння можна канстатаваць той факт, што працэс вывучэння кнігі і кніжнай справы змяняе парадыгмальны ракурс у бок культуралагічных высноў, г.зн. адбываюцца перавод аналізу кніжных з’яў на мову культуралогіі і пераасэнсаванне паняцця “кніжная культура”, у прадмеце якой ёсць уяўленне аб кнізе як каштоўнасці.

У беларускім кнігазнаўстве ўпершыню задача вывучэння кніжнай культуры з пазіцыі культуралагічнага падыходу пастаўлена доктарам М. В. Нікалаевым у яго даследаванні першапачатковага перыяду гісторыі кніжнай культуры Вялікага княства Літоўскага (ВКЛ). “... Галоўным у прадмеце кніжнай культуры, – піша М. В. Нікалаеў, – з’яўляецца прадстаўленне аб кнізе як аб каштоўнасці <...> кніга – носьбіт матэрыяльных,

мастацкіх (эстэтычных) і духоўных каштоўнасцей”. Ён звяртае ўвагу на чацвёртую вартасць кнігі як маральнай каштоўнасці, у сэнсе “даверу да друкаванага слова”. Гэтая якасць кнігі больш старажытная, чым хрысціянскае сакральнае стаўленне да запісанага тэксту, – адзначае навуковец [8].

Цікава з пункту гледжання асабовай рэфлексіі кніжнай культуры, прапанаванай К. Міганем, даследаванні доктара гістарычных навук, прафесара Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта Д. У. Карава. У артыкуле “Гістарычныя гарызонты ўсходнеславянскай эліты Вялікага княства Літоўскага і яе спадчыннікаў XVI – пачатку XX ст.” [9], раскрываючы праблемы гістарыяграфіі, навуковец звярнуў увагу на тое, што пры вывучэнні розных крыніц даследчык сутыкаецца ў першую чаргу з асобай яго творцы, яго погляды на свет уплываюць на тэкст крыніцы і абыходжанне з ім патрабуе сур’ёзных высілкаў па расшыфроўцы структуры мыслення, пацукцяў, светаўспрымання стваральніка крыніцы і таго сацыяльна-культурнага асяроддзя, у якое тэкст быў “ўключаны”. Сучасны даследчык сустракаецца ў гістарычнай крыніцы не з рэччу, з’явай або падзеяй, а з уяўленнем аб іх пэўных людзей, іх вобразах, перапрацаванымі ў адпаведнасці з правіламі іх культуры, і таму гутарка можа ісці аб высвятленні ўніверсальнага светаадчування гэтых людзей, узгадаваных іншай культурай. У адпаведнасці з такім разуменнем прыроды даследаванай крыніцы і павінны праводзіцца яе гістарыяграфічная “расшыфроўка” і пастаноўка рэчаў на свае першапачатковыя месцы. Сярод крыніц, вывучэнне якіх можа даць максімальны эфект “інфармацыйнай аддачы”, Д. У. Караў называе кніжныя зборы, якія гістарычна склаліся, прадстаўнікоў інтэлектуальнай і палітычнай эліты ўсходнеславянскага свету Вялікага княства Літоўскага ў роўнай пазіцыі з перыядычным друкам, дзённікамі, мемуарамі і інш. Такім чынам, выкрышталізоўваецца яшчэ адзін метадалагічны падыход у вывучэнні гісторыі кніжнай культуры наогул і Беларусі ў прыватнасці.

Вывучаючы кнігу ў сацыякультурным кантэксце розных гістарычных эпох, важна ўлічваць, што кніжнасць таго або іншага гістарычнага перыяду ў жыцці грамадства ўяўляецца як цэласны сацыякультурны феномен, якая з’яўляецца не толькі сродкам (духоўным, матэрыяльным, мастацкім) фарміравання традыцыйнай культуры, але і мае ўласны гістарычна пэўны змест, выконваючы ў культуры розныя сацыяльныя ролі, спараджаючы разнастайныя кантэксты.

Падобны падыход выкарыстоўвае М. З. Кісялёва, разглядаючы праблему тэксту і кантэксту старажытнарускай кніжнасці, яна паказвае, як “тэкст умацоўваў і фарміраваў у сярэдзіне “вялікага гістарычнага часу” новыя кантэксты (не толькі царкоўна-веравучыцельны, але і адукацыйны, пазнавальна-вучыцельны, гістарычны, літаратурны, ідэалагічны, маральна-выхаваўчы і інш.) [10].

Вялікую цікавасць уяўляюць сведчанні самой кнігі аб гісторыі культуры і аб сваім месцы ў сістэме культуры. «... Кніга як “рэч”, як эстэтычны феномен таксама ўдзельнічае ў найскладанейшым працэсе самасвядомасці культуры. Яна выступае той з’явай культуры, якая разнастайным чынам функцыянуе ў гісторыка-культурнай прасторы, шмат у чым вызначаючы яе характар, і звычайна не хавае сваіх правіл “паводзін”, а маніфестуе іх непасрэдна» [11].

Так, В. А. Добіяш-Раждзественская ў працы “Духоўная культура Заходняй Еўропы IV–VI ст.” піша: «З 410 г., калі вестгоцкі кароль Аларых у трэці раз падышоў да Рыма і пераможцам у яго ўступіў і калі гіёнскі епіскап Аўрэлій Аўгусцін задумаў сваю кнігу “Аб градзе Божым”, мы бясспрэчна адчуваем, што насоўваецца сярэднявечча. Што такое была гэтая кніга, якая склала эпоху?» – задаецца пытаннем даследчыца [12].

З беларускіх тэкстаў: “Ужо пасля таго, як закончыліся часы ваеннага супрацьстаяння Маскве, у расійскай сталіцы з’явілася знакавая для гісторыі і будучыні ВКЛ кніга. У 1672 г. у Пасольскім прыказе баярын Артамон Мацвееў кіраваў збіраннем звестак па гісторыі дынастыі Раманавых, а таксама інфармацыі аб замежных краінах, з якімі цары мелі дыпламатычныя дачыненні. Перакладчык Мікалай Спафарый і пад’ячы Пётр Далгава рыхтавалі па кожнай дзяржаве (з улікам яе зносін з Расіяй) гістарычную даведку і ўдакладнялі тытулатуру гаспадароў. Упершыню ў культуры Маскоўскага царства выява папы рымскага апынулася побач з партрэтамі патрыярхаў – канстанцінопальскага, іерусалімскага і маскоўскіх. Іканапісы малявалі партрэты кіраўнічых асобаў, залатапісы пісалі дзяржаўныя і зямельныя гербы і арнаментальныя рамкі (усяго працавалі не менш чым 12 чалавек). Хутка велізарны фаліант быў закончаны. Кнігу, якая атрымала назву “Тытулярнік, альбо Корань Расійскай дзяржавы”, пакінулі для практычнага карыстання ў Пасольскім прыказе, таму на заказ цара Аляксея Міхайлавіча ў наступным годзе зрабілі яшчэ два паасобнікі

меншага памеру – “на верх”, г. зн. для патрэб царскага двара і сям’і. Канцэпцыя новазаказаных асобнікаў была некалькі змененая – павялічана колькасць партрэтаў: па жаданні цара напісалі “персоны” ўсіх яго дзяцей (што не супярэчыла ідэялогіі) і дадалі партрэты гаспадароў Рэчы Паспалітай пачынаючы ад Стэфана Баторыя. Гэта было навіной і падкрэсленым вылучэннем бліжэйшых суседзяў. ВКЛ у гэтым царскім падручніку пададзена раней за Польшчу, з усіх замежных краін яму адводзілася найбольшае месца. Тэксты “Тытулярніка” сталі знакам пераходу расійскай гістарычнай свядомасці ад летапісання да гістарыяграфіі новага часу. Змешчаны адразу за выявай Пагоні тэкст тлумачыў правамоцнасць маскоўскіх цароў мець тытул вялікага князя літоўскага, а значыць, і права на ўключэнне ВКЛ у Расійскую дзяржаву [13].

Такім чынам, разглядаючы кнігу як з’яву культуры, большасць даследчыкаў звяртаецца да ўласна твора. «Узяты ў адзінстве сваіх складнікаў тэкст “магэрыялізуецца” ў кнізе, якая вывучаецца кнігазнаўцамі як “рэч”, як феномен, што валодае мноствам асаблівасцей, вывятленне якіх пралівае святло на кніжную культуру розных эпох» [14].

Як надзвычай плённы аспект даследавання кнігі ў прасторы культуры можна вылучыць аналіз суадносін тэксту і візуальных кампанентаў, самой тэкставай арганізацыі ў кнізе. Такія віды аналізу, як філалагічны, уласна кнігазнаўчы і мастацтвазнаўчы, увесь час перасякаюцца і дапаўняюць адзін аднаго. У працэсе іх узаемадзеяння выяўляюцца гісторыка-культурныя параметры кнігі і гісторыка-культурныя аспекты яе вывучэння [15].

У феноменалагічнай канцэпцыі дыялога культур У. З. Біблера кніга – адначасова “цывілізацыйная вынаходка” і “твор культуры”, “рэч культуры”. Ён удакладняе: “... кніга мае на ўвазе:

1) цвёрдую, цывілізацыйную, незмястоўную форму (друк, старонкі, пераплёт, пераноснасць, прасторавасць і г.д.);

2) цывілізацыйную паступовага чытання: ад літары да літары, ад старонкі да старонкі з магчымасцю вярнуцца назад, да пачатку, да сярэдзіны... нейкі сакрэт пісьменніцтва, перададзены ў рукі чытача;

3) сталы рух пісьменніцкай працы – ад формы (рэчы) – да зместу (твора) – да формы (сэнсавы) і г.д., і г.д.;

4) камунікацыю – з рук у рукі, з хаты ў хату, з патэнцыяльнымі зарадам “чытання...” [16].

Кніга як адзін з “твораў культуры”, “рэчаў культуры” з’яўляецца ключавым, цэнтральным паняццем канцэпцыі дыялога культур. Цывілізацыйная сутнасць кнігі выяўляецца таксама і ў адлюстраванні формаў грамадскай свядомасці (рэлігіі, навукі, права, палітыкі, эстэтыкі і г.д.).

Перспектыўнымі, па нашым меркаванні, з’яўляюцца спробы асэнсавання ўсёй сукупнасці з’яў кніжнай культуры ў рамках постнекласічнай навуковай рацыянальнасці. Пад навуковай рацыянальнасцю разумеецца адпаведнасць тэарэтычных пабудоў любога кірунку ведаў тым сродкам пазнання, нормам і ідэалам, якія прынятыя навукай і вядуць да аб’ектыўнай ісціны [17].

Акадэмік У. З. Сцёпін вылучае тры тыпы навуковай рацыянальнасці: класічную, некласічную і постнекласічную. У яго разуменні ў рамках класічнай рацыянальнасці тлумачэнне засяроджваецца толькі на некаторым аб’екце з імкненнем выключыць усё, што ставіцца да суб’екта пазнання сродкамі і аперацыямі рэчаіснасці. Ва ўмовах некласічнай рацыянальнасці тлумачэнне і апісанне зыходзяць з разумення прынцыпу адноснасці аб’екта пазнання да сродкаў назірання. Постнекласічная рацыянальнасць улічвае залежнасць атрыманых ведаў аб аб’екце пазнання не толькі ад асаблівасцей сродкаў і аперацый рэчаіснасці, але і ад каштоўнасна-мэтавых памкненняў [18]. Важна заўважыць, што ў аснове сучаснай навуковай парадыгмы постнекласічнай рацыянальнасці знаходзіцца метадалогія сістэмнага падыходу, якая мае глыбінныя карані ў хрысціянстве.

Праблема “бібліятэчная навука ў сістэме постнекласічнай навукі” ў якасці актуальнай і дыскусійнай праблемы была пастаўленая ў 2006 годзе Е. У. Ніканоравай – дырэктарам па навуковай і выдавецкай дзейнасці Расійскай дзяржаўнай бібліятэкі. Е. У. Ніканорава прапаноўвае перанесці тыпізацыю навуковай рацыянальнасці ў бібліятэчную навуку “ў шырокім сэнсе слова, г. зн. уключаючы і бібліятэказнаўства, і бібліяграфазнаўства, і кнігазнаўства”, і трансфарміраваць яе (“павінна быць”) у постнекласічную дысцыпліну, якая “павінна стаць тэарэтыка-метадалагічнай базай для інавацыйнай палітыкі бібліятэк” [19]. Для таго каб сучасная бібліятэчная навука змагла ўсвядоміць сябе (“падвергнуць сябе рэфлексіі”) у якасці постнекласічнай навукі, па меркаванні аўтара, неабходны “тэарэтычныя распрацоўкі бібліятэказнаўства, бібліяграфазнаўства, кнігазнаўства як постнекласічных

навуц; пераарыентацыя навуковых даследаванняў у кірунку постнекласічнай формы рацыянальнасці; пераарыентацыя бібліятэчнай навуцы з прадметна арыентаванай сферы на праблемна арыентаваную” [20]. Такім чынам, комплексу кніга-бібліятэка-бібліяграфічнага прад’яўляецца паграбаванне: авалодаць постнекласічнай рацыянальнасцю і ўсва-доміць сябе постнекласічнай навукай. Іншымі словамі, прапаноўваецца ажыццявіць навуковую рэвалюцыю, бо пераход ад адной навуковай стадыі да іншай магчымы толькі рэвалюцыйным шляхам. Задача не простая, але прывабная. “Не варта адмаўляцца ад навукова-арганізацыйнай навацыі. Яна практычна карысная, але паграбуе дапрацоўкі”, – лічыць расійскі бібліятэказнаўца А. У. Сакалоў [21].

Заўвагі

1. Ельников, М. П. Книговедение как наука: от шестидесятих к двухтысячным / М. П. Ельников // Книга : исслед. и материалы. – Москва, 2002. – Сб. 80. – С. 161–185.
2. Гл. каментары да артыкулаў І. Г. Маргенштэрна, сабраныя ў зборніку *Інформацыйны і кніжны мир. Библиография : (избранное)* / И. Г. Моргенштерн. – Санкт-Петербург, 2007.
3. Гергова, А. Исследовательское поле истории книги во второй половине XX века / А. Гергова // Федоровские чтения, 2005 / отв. ред. В. И. Васильев. – Москва, 2005. – С. 605–613.
4. Гл., напрыклад, Мигонь, К. Наука о книге. Очерк проблематики / К. Мигонь. – Москва, 1991.
5. Доўнар, Л. І. Праблемнае поле беларускай кнігазнаўчай навуцы і адукацыі / Доўнар Л. І. // Беларуская кніга ў кантэксце сусветнай кніжнай культуры : зб. навуц. арт. : у 2 ч. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў. – Мінск, 2006. – Ч. 2. – С. 204–209.
6. Беларуская кніга ў кантэксце сусветнай кніжнай культуры : зб. навуц. артыкулаў : у 2 ч. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў ; склад. Т. А. Дзем’яновіч, Л. І. Доўнар, Т. А. Самайлюк. – Мінск, 2006. – Ч. 1. – 210 с. ; Ч. 2. – 241 с. Самойлюк Т. А. Белорусская книга в контексте мировой книжной культуры / Самойлюк Т. А. // Книжное дело. – 2006. – №2. – С. 102–104.
7. Гл. артыкул К. Міганя “Стан сучаснага кнігазнаўства як навуцы” ў гэтым зборніку.
8. Нікаласёў, М. Пачаткі кніжнай культуры Вялікага Княства Літоўскага / Нікаласёў М. // Спадчына. – 2002. – № 5/6. – С. 17.
9. Карев, Д. В. Исторические горизонты восточнославянской элиты Великого княжества Литовского и ее наследников XVI – начала XX в. : (по материалам рукописных, архивных и книжных собраний Восточной Европы) / Д. В. Карев // Беларуская кніга ў кантэксце сусветнай кніжнай культуры : зб. навуц. артыкулаў : у 2 ч. / Беларус. дзярж. ун-т культуры і мастацтваў. – Мінск, 2006. – Ч. 2. – С. 96–103.
10. Киселева, М. С. Учение книжное : текст и контекст древнерусской книжности / М. С. Киселева. – Москва, 2000. – С. 23.
11. Софронова, Л. А. Книга в пространстве культуры / Л. А. Софронова // Вестник РГНФ. – 1998. – № 3. – С. 149.

12. Добиаш-Рождественская, О. А. Духовная культура Западной Европы IV–VI вв. / О. А. Добиаш-Рождественская // Культура Западноевропейского средневековья : научное наследие / О. А. Добиаш-Рождественская. – Москва, 1987. – С. 157.
13. Рукапіс кнігі “Кніжная культура Беларусі” / М. Нікалаеў і інш.
14. Софронова, Л. А. Книга в пространстве культуры / Л. А. Софронова // Вестник РГНФ. – 1998. – № 3. – С. 148.
15. Селиверстова, Н. А. Книжные культуры стран СНГ и Балтии : прошлое и настоящее / Н. А. Селиверстова. – Москва, 2006. – С. 68.
16. Библер, В. С. Цивилизация и культура (философские размышления в канун XXI века) / В. С. Библер // <http://bibler.ru/pages/66>
17. Демчук, М. И. Системная методология инновационной деятельности / М. И. Демчук, А. Т. Юркевич. – Минск, 2007. – С. 9.
18. Цыт. з кнігі: Демчук, М. И. Системная методология инновационной деятельности / М. И. Демчук, А. Т. Юркевич. – Минск, 2007. – С. 9.
19. Никонорова, Е. В. Инновационная стратегия: культура и библиотеки в контексте развития научного знания (по публикациям 2004–2006 гг.) / Е. В. Никонорова // Библиотечное дело – XXI век : научно-практический сборник. – 2006. – № 2 (12). – С. 27.
20. Тамсама.
21. Соколов, А. В. Библиотечная интеллигенция в России. В 2 ч. Ч. 2. XX – начало XXI века : исторические очерки / А. В. Соколов. – Москва : ЛИБЕРЕЯ-БИБИНФОРМ, 2008. – 304 с. – (Серия Библиотекарь и время. XXI век ; вып. 87).

ИСТОРИЯ КНИЖНОЙ КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСИ В ИССЛЕДОВАНИЯХ БЕЛОРУССКИХ И ПОЛЬСКИХ АВТОРОВ

Наталья Юрьевна Березкина, кандидат исторических наук, директор Центральной научной библиотеки им. Я. Коласа Национальной академии наук Беларуси

Издательская деятельность Франциска Скорины и его последователей вызывала интерес у историков, литераторов, библиографов еще в дореволюционный период, но сведения, представленные в их работах, хотя и содержат фактический материал по истории белорусской книги, носят отрывочный, неполный и непоследовательный, а порой и противоречивый характер.

Изучение истории книжной культуры приобрело систематический и комплексный характер только в послеволюционный период, когда были созданы наиболее благоприятные условия для развития науки и культуры. В 1920-е годы истории книгопечатания в Беларуси, прежде